

lódás okozta differenciáltságát is. Módszerük legfőbb erénye a komplexitás. Nem egy-egy eszközhöz, ruhadarabhoz, épülethez tapadva ismertetik meg a kultúrát, hanem a népművészet megnyilvánulásait követve bemutatják a telket, a lakóházat, a lakberendezést, a nemenkénti viseletet stb. Közben nemcsak a puszta leírásón fáradság, hanem megismertetnek például a közösségi munka rendjével, a kenderföldolgozás nehézségeivel, a fonó vidámságával, a kelengye összeállításának gondjával. A hitelességet erősítendő teletűzdelik a szöveget a helybeliek megfigyeléseinek, olykor már szentenciáivá rögzült tapasztalatainak idézésével. Minden fejezetet a szerzők szemléletes rajzai és színes ábrái illusztrálnak. Különösen szépek és beszédesek a Kós Károlyéi.

Mindent összevéve: jól lehet székelységet tanulni a kászoniakról szóló könyvből. A népművészet iránytűje nyomán megismerhetjük egy kis néprajzi csoport hagyományos műveltségének jelentős és értékes részét. Helyet kér tudásunkban, miközben arra figyelmeztet, hogy nemcsak csodálatos balladákat, tündérmeséket és dalokat, sőt nemcsak székykapukat, hanem sok más pompás népművészeti alkotást teremtett és teremt ma is a Székelyföld. (*Kriterion*, 1972.)

KÓSA LÁSZLÓ

Garai Gábor: Ablakban a nap

Különös kérdéssel kezdődik a kötetet bevezető verse: „*Miféle beszéd ez?*” Mintha a világhíró költő nyelvünk elszigetelt voltáról szerzett tapasztalatait összegezné ez a kérdés. A felelet általömlik az egész versen, becézó metaforák formájában, mindegyikben *magyar* anyanyelvünket dédelgetve: „elárvult égi fészek”, „lomb-szötte gerle-szállás”. „Viszlek magammal, anyám sütötte kenyérlékét”, másutt meg „haza-vezérlő pásztor-csillagom”-nak mondja. A képek gyengédsége a lassan már két éve halott költőbarátot, Váci Mihályt idézi, és emléke felbukkan másutt is, például és biztatásul bántások ellen.

Az első ciklus, a *Más tömeg* az elégedetlenség verseinek ciklusa. „Ünnepnap legalább, / . . . ne a *nekem*, az *értem* / legyen a legfőbb, / hanem az *érte*, az *értük*” — fohászodik a költő. Az egész ciklus nagyon rossz hangulatot tükröz: „Rozoga pályán fut az ész, / féligazságok ingoványán” (*Kívül-belül*), és ez a rossz hangulat még a földi létezésen túlra is kivetül: „Nem tömény tűz, mely égre lobban — / sár és latyak van a pokolban” (*Sár és latyak*). A *Boldogtalanok* című vers megnevezi azt a korosztályt, amelynek szorongását, fájalmát és szégyenkezését a költő képviseli: „Ők azok — / akik mi vagyunk, / lent a mélyben, létünk válság-határán; / mi negyvenévesek . . .” „Ez itt a hitszegők nász-ünnepe” — fakad ki *Athéni Timon* nevében, és egy másik versében a gyávaságot bélyegzi meg, a lélek láthatatlan hullafoltját. *Ár ellen* — szól a Váci Mihálynak ajánlott vers címe, de megoldást ez a vers sem ad, a tenger végtelenjébe iramlik előle. A „más tömeg” sem itthon tűnik fel, hanem Hanoiban; az a tömeg, amely „emberi lánc”: „a jó érdek s a hit / fogja össze rozsdavert szemeit”. A költő itthoni testvérei pedig a *Koránkelők*: szerelmes vallomással tesz hitet mellettük. „*Velük* elmennék — *egy közös kulaccsal* — / akár a sivatagba is.”

Egy magányos ház ablakában, fenn a domboldalon hirtelen lángra lobban „vakító vörös-aranyban” a nap. Élet, bizalom, tavasz tör be ezzel a képpel a kötetbe és a vele azonos című ciklusba. Érdekes megfigyelni, hogyan fegyverkezik ez a derűsebb világ: „a füvek karcúsú pengét suhogatnak”, másutt pedig „Gyalog füvek . . . / gyöngö pengét fennek”, és villámló dáliaikat szakít le az égből a föld. Csupa mozgalmasság, csupa élet minden, a természet színei és képei, a „növényi

lángolás” ragyogják be a ciklus verseit. A természet és benne az ember — ez a témája ezeknek a verseknek. Aztán mintha megváltozna ez a derű: „Nem mutogatom sebeim az utcán; / úgy zenélek, mintha semmim se fájna” (*Zene az utcán*); „Nem azért zaboláz fegyelmem, / mert a szenvedély kerül engem” (*Nem azért...*); „nincs sok hátra már, / csonthéjamon kopogtat a halál” (*Csigaházban*): megtelnek tagadással a versek, elvadul a remény, keserű fuvallat száll a kihűlő kék égből... Megbicsaklik a lendület, lehanyatlik a robbanni kész indulat, árva, céltalan botor-kálásba válnak át a céltudatos lépések. Az első ciklus a közösséghez kötődés nehézségeiről, egy megváltozott látott közösségbe találás útvesztőiről vallott — ez a ciklus más funkciót teljesít: a belső elbizonytalanodás verseit fogja egybe, megőrökíti azt a pillanatot, míg a röppenő mosoly átvált csüggedésbe.

India, India — áll az utolsó ciklus élén, és mi megtelünk várakozással, hiszen ez az ismétlés felkiáltás-értékű, és a felfedezés verseit várjuk a ciklustól. Csalód-nunk kell, erre a csalódásra azonban akad mentség és magyarázat. Bár India bűvös rejtelmessége bizonyos mértékben átszínezi a kötetet, Garai versei nem egy riportázs impresszionista színeiben ragyognak. A *fegyelmezett látás* költője elsősorban az intellektusán keresztül bocsátott élményeket formálja verssé, s ez az intellektus megszűri az élményanyagot, és úgy továbbítja a látványt, hogy fegyelmezett képpé alakítja át. Titkaival is az intellektust izgatja India: az építészet, a lélekvandorlás, a szerelem élménye kerekedik verssé. Szent népnek látja vendéglátóit, otthon érzi magát náluk: *Arcom itt minden arc — tükör tekint rám: / — Testvéred vagyok, te se légy bírám; és menj békével, majd, ha menni kell* (Testvéri arc).

Csak néhol vált át a költő hűvös-intellektuális képalkotó módszere egy vibrálóbb, izgatottabb, merészebben színes képekben ábrázoló módszerre. Nem mintha az előbbiért hibáztatnók őt: nem egyik vagy másik módszer csalahatatlanságát kívánjuk hangsúlyozni, hanem azt, hogy egymás mellett, *együtt* szemlélve feltűnik — Garai palettáján új színfoltként — az utóbbi nagyobb energiát és feszültséget hordozó jellege:

*Gyöngy-mintás vízfüggöny mögött
meggörbült árnyak roskadoznak:
egy virág-illat felszökött
a földről, s a szobába lobbant.*

(Jégverés Delhiben)

Megjelenik a Szent Folyam élménye is a versekben (*A Gangesz mellett*); Ady „déli verőn” álmodozása tudatosan beépül a versbe. De Garai élménye nagyon is más, szembeesítő jellegű: megrajzolja azt a nyomort, amelyben a „szegény-seregek” élnek. Megdöbbentő élmény a „minden eladó” élménye; egy nép kiszolgáltatottsága és szegénysége válik verssé, mindenféle álmodozás konok tagadásaként.

Hadd mondjuk el még: klasszikusan szépet és magas szintűt alkot Garai egy klasszikus formában, akkor, ha szonettet ír — mestere ennek a formának. De ha a tartalmat nézzük: mintha hitének elvesztéséről tanúskodnék ez a kötet. A felelősség és fegyelem tiszta hangú költője válságban van? Azt reméljük, hogy — miként írja is — e két erény birtokában sikerrel vívja meg küzdelmét: „Megóvnak tán az eleven haláltól / kötelmeim: rámszólnak — s hazavárnak.” (*Szépirodalmi, 1972.*)

MERÉNYI VARGA LÁSZLÓ